

tidsskrift.dk

Stéphane Bernard: The Franco-Moroccan Conflict 1943-1956. New Haven

and London, Yale University Press, 1968. xxxvi, 680 s. \$ 17.50.

David S. Woolman: Rebels in the Rif. Abd El Krim and the Rif Rebellion.

Stanford University Press, 1968. xiv, 257 s. Ill. og kort. \$ 6.95.

Wolfgang Ohneck: Die französische Algerienpolitik von 1919-1939. Beiträge zur Kolonial- und Überseegegeschichte, Band 2. Köln und Opladen, Westdeutscher Verlag, 1967. 191 s. DM 22.

Jukka Nevakivi: Britain, France, and the Arab Middle East 1914-1920. University of London. Historical Studies, London. The Athlone Press, 1969.

xiii, 284 s. Kort. 63 sh.

Åge Fasmer Blomberg og Ellen Pedersen (udg.) : Imperialisme og nationalisme

i Det mellemste Østen 1914-1921. Bind I og II. Historiske Kildehæfter

udgivet af Historielærerforeningen. København, Gyldendal, 1968.

106 + 100 s. Med kort.

Historisk Tidsskrift, Bind 12. række, 6 (1973)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/hto/hto_12rk_0006-PDF/hto_12rk_0006_78612.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=78612>

pdf genereret den : 28/5-2008

helt: han var dygtig, public relations begavet, og hensynsløs i sin personlige og bureaukratiske egoisme.

Bogen bygger på nye kildestudier i Richard Ballingers Papers deponeret i University of Washingtons Bibliotek, dernæst Pinchots Papers i Library of Congress, Senatshøringer, m. v. Den slutter sig til tidligere forskning ved Alpheus T. Mason, George Mowry, Elmo R. Richardson, og måske især Samuel Hayes. Som en dygtig detailstudie der er med til at illustrere hvor mangearartet en »bevægelse« Progressivismen var, ikke mindst med hensyn til opfattelser af det »offentliges« rolle, er det blevet en særdeles stimulerende bog.

ERIK ARNE HANSEN

STÉPHANE BERNARD: *The Franco-Moroccan Conflict 1943–1956*. New Haven and London, Yale University Press, 1968. xxxvi, 680 s. \$ 17.50.

DAVID S. WOOLMAN: *Rebels in the Rif. Abd El Krim and the Rif Rebellion*. Stanford University Press, 1968. xiv, 257 s. Ill. og kort. \$ 6.95.

WOLFGANG OHNECK: *Die französische Algerienpolitik von 1919–1939. Beiträge zur Kolonial- und Überseegegeschichte, Band 2*. Köln und Opladen, Westdeutscher Verlag, 1967. 191 s. DM 22.

JUKKA NEVAKIVI: *Britain, France, and the Arab Middle East 1914–1920*. University of London. Historical Studies, London. The Athlone Press, 1969. xiii, 284 s. Kort. 63 sh.

ÅGE FASMER BLOMBERG og ELLEN PEDERSEN (udg.): *Imperialisme og nationalisme i Det mellemsø Østen 1914–1921*. Bind I og II. Historiske Kildehæfter udgivet af Historielærereforeningen. København, Gyldendal, 1968. 106 + 100 s. Med kort.

De her omtalte fem bøger har det tilfælles, at de fra forskellige tider og områder behandler forholdet – eller rettere forholdene – mellem arabere og europæere. Går man dybere i dem, bliver man klar over, at der endda er tale om forskellige arabere og befolkninger, som ikke etnisk vil blive henregnet til arabere, ligesom der også er behandlet mange forskellige europæere, nogle defineret ved deres nationalitet, andre ved deres erhverv og funktion. Hver for sig og tilsammen bidrager disse studier til mere nuancerede indblik i specifikke hændelser, særlige forhold og særegne personligheder, mens det for de fleste af dem gælder, at det er svært at se, i hvilken større sammenhæng de bidrager til mere forståelse og viden.

En undtagelse herfra er Stéphane Bernard's store undersøgelse af *The Franco Moroccan Conflict 1943–1956*. Det er en amerikansk udgave af den oprindeligt fransksprogede publikation fra 1963, og oversættelsen følger fuldstændig den franske original. Det er godt, at denne centrale og meget grundige undersøgelse på denne måde er gjort tilgængelig på endnu et verdenssprog. Den udgør det andet værk af den serie af konfliktundersøgelser, som Carnegie Endowment for International Peace i Europa har iværksat. Den er som sådan – og set i et bredere konfliktstudieperspektiv – allerede omtalt i Historisk Tidsskrift 12. rk.

II, 1966, s. 132f. Den er endvidere blevet behandlet af Erling Bjøl i Økonomi og Politik 39. årg., 1964, s. 99-104 med særligt henblik på dens behandling af afkoloniseringsprocessen og de generelle anskuelser af denne proces, som kan udledes af undersøgelsen. Der er derfor ingen grund til her at gentage, hvad der er skrevet tidligere, men blot at fremhæve undersøgelsen som et ikke almindeligt eksempel på grundige overvejelser af, hvad der ønskes undersøgt, på hvilke måder det kan gøres, og en nærmest overvældende materialeindsamling, som gør bogen uomgængelig for enhver, der vil beskæftige sig med marokkanske forhold og forbindelserne mellem Marokko og Frankrig. Stéphane Bernard har på sjældnen heldig måde formået at forene sociologens generaliseringsinteresse med historikerens skepsis over for de store syn uden materialedækning.

David S. Woolman, en amerikansk journalist bosiddende i Tanger, har interesseret sig for afkolonisering, men på et andet tidspunkt og en anden måde end Bernard. Hans bog om *Rebels in the Rif. Abd El Krim and the Rif Rebellion* er først og fremmest en dramatisk beretning om den hårdføre og selvhævdende berberbefolkning i Marokko, som nægtede at affinde sig med ethvert centralstyre og da især, efter at dets repræsentanter var blevet spaniere og franskmænd. Efter en baggrundsskildring af landskab, beboere og etableringen af de to – hhv. det spanske og franske – protektorater over Marokko fortæller Woolman om Abd El Krim's baggrund og udvikling, indtil han i 1921 blev leder af opstanden, der gennem 5 år blev en ydmygende belastning for spanierne og et omfattende irritationsmoment for franskmændene. Ifølge Woolman var der mindre vildskab og spontaneitet over berberopstanden, end man gav det udseende af fra alle sider. Tyske og britiske investeringsinteresser i mineraler var ansporende for Abd El Krim, der frygtede, at spanierne ville tage hele fordelene, hvis Rif-stammens område ikke blev anerkendt som selvstændig nation. Hans forestillinger om at kunne opnå denne selvstændighed kunne bagefter forekomme overdrevne, men gennem opstandens første år formåede spanierne reelt ikke at stille noget op mod berberne, og diktatoren Primo de Rivera talte offentligt om, at det kunne blive nødvendigt for Spanien at opgive protektoratet over Marokko. Abd El Krim's største vanskelighed var det manglende sammenhold mellem berberstammerne, som gjorde en mere omfattende organisering umulig, og som også var medvirkende til at trække ham ind i konfrontationen med Frankrig, som han forudså ville indebære for stor en risiko. Efter at franskmændene i løbet af 1924 var blevet inddraget i kampene, var det kun et spørgsmål om tid, før Abd El Krim og hans folk måtte give sig. For Abd El Krim personligt blev franskmændenes indblanding alligevel til sidst hans redning, idet han ved at overgive sig til dem undgik den hævn, som spanierne havde tiltænkt ham. I stedet blev han med sin familie deporteret til Réunion, hvorfra han senere blev sendt på vej til Marseilles, men foretrak at undslippe og bosætte sig i Cairo. Han døde i 1963 og var reelt helt uden for den senere udvikling i Marokko efter sin deportation. Men myten om ham og hans opstand, erindringer om i hvilket omfang det lykkedes berberne at hævde sig selv over for europæerne, bestræbelsen mod at opnå national selvstændighed også for selv at kunne høste de økonomiske fordele af egne rigdomme – alt dette indgik også som forudsætninger for, at det lykkedes Marokko at blive selvstændigt i 1956-57. Woolman bygger i sin undersøgelse meget på samtidigt trykt materiale og erindringer fra personer, der på den ene

eller anden måde kom i berøring med berber-opstanden. Han er meget afbalanceret i sine vurderinger og anstrenger sig meget for at redegøre omhyggeligt for alle parters synspunkter og indstillinger. Hans bog kan næppe betegnes som nogen dybtgående historisk undersøgelse, men det er en grundig behandling af et emne og især nogle mennesker, som har fængslet forfatteren.

Wolfgang Ohneck har i sin bog *Die französische Algerienpolitik von 1919-1939* valgt at koncentrere sig om den erhvervmæssige, administrative og politiske struktur, inden for hvilken Frankrig styrede Algeriet i det nævnte tidsrum. Hovedvægten ligger så absolut i Paris – især i deputeretkammeret – og ikke i Algeriet, og mere på forholdet mellem 'colons', franske embedsmænd og politikere end mellem algerierne og franskmændene. Inden for disse begrænsninger, som er velmotiverede både i titlen og forfatterens forord, er det en overmåde grundig undersøgelse, som koncentrerer sig om at følge de udviklinger i indstillingen over for Algeriet og styret heraf, som skete blandt franske politikere og embedsmænd. Ifølge Ohneck var der hele perioden igennem tale om, at franske politikere i stort omfang gik ind for og i deres lovinitiativer søgte at fremme en assimilation, som også indebar en integration af den algeriske befolkning. Men både hensigter og initiativer blev saboteret, når de skulle omsættes til praksis i selve Algeriet. De 'skyldige' i denne sabotage var både lokale embedsmænd og kraftige pressionsgrupper blandt 'colons'. I mange henseender mener Ohneck – og en del andre med ham – at Blum-Violetteplanen om Algeriets videreudvikling fra 1936 indebar muligheder for en succesrig assimilation, som også kunne have været tilfredsstillende for algerierne. Men også den blev saboteret – og dermed lagdes grunden til den helt modsatte udvikling, der i 1954 førte til oprøret mod Frankrigs styre. Ohnecks undersøgelse er meget systematisk disponeret og giver en god oversigt over udviklingen af institutionelle forhold; dens mest bemærkelsesværdige særpræg er analyserne af franske politikeres synspunkter på og ønsker om det algeriske samfunds udvikling internt og i forhold til Frankrig.

I bogen *Britain, France, and the Arab Middle East 1914-1920* har Jukka Nevakivi fremlagt resultaterne af en meget velgennemført undersøgelse af både tidligere offentliggjort materiale og først for nyligt tilgængeliggjorte brevvekslinger og mødereferater, som kan belyse samspillet mellem Storbritannien, Frankrig, arabere, zionister og USA i løbet af og efter 1. verdenskrig. Problemstillingen er ikke enormt ny, men det er lykkedes Nevakivi at få klarlagt og udredt en række hidtil tilsyneladende mysterier. Således får man belyst vevselvirkningen mellem amerikansk-britisk-franske drøftelser og planlægninger m. h. t. efterkrigstidsordninger i Europa – specielt Frankrigs optagethed af sikringen af Rhin-grænsen – og den intensitet, hvormed de samme parter søgte at nå til enighed om forholdene i Mellemøsten. I løbet af selve krigen og påvirket af det faktiske forløb i området ændredes hhv. britisk og fransk optagethed og målsætning for den opsplitning af det tyrkiske rige, som ret hurtigt blev et sandsynligt og også ønskeligt udfald for dem begge. Samtidig påvirkedes begge af hensynet til USA – specielt præsident Wilson – og idealet om folkernes selvbestemmelsesret, som de forskellige overvejelser skulle formuleres indenfor. Af mere kontante interesser var der først og fremmest olien, som man så langt dominerede fra britisk side, men var indstillet på at måtte afstå noget af til Frankrig. Desuden spillede jernbanerne og havnene stadig en rolle, både rent kommercielt og strategisk. Støtten til de zio-

nistiske aspirationer var vel i begyndelsen ret énsidigt en britisk affære, men fik hurtigt betydning også for Frankrig og ikke mindst araberne. Mange af komplikationerne, de langvarige, afbrudte, genoptagne og omstændelige forhandlinger på mange forskellige plan kan forekomme at være lige så mange om- og krogveje, som man gik for at nå frem til det, der hele tiden havde været målet: en stiltiende accept af britisk dominans i området med en fransk 'trøstepremie' i nogle højst ustabile områder og på vilkår, som forekommer at indbyde til vanskeligheder. Men de meget omskiftelige forhold i selve området, påvirkninger fra både den russiske og tyrkiske revolution, interesser fra India Office, rivaliseringen mellem forskellige arabiske grupper og enkeltpersoner og en gensidig britisk-fransk årvågenhed over for den andens hensigter medførte, at de på ét tidspunkt indgåede aftaler meget snart efter var brudt op og måtte gennemdrøftes påny.

Jukka Nevakivi har præsteret en virkelig original og nyskabende undersøgelse, som givet i sig selv rejser en hel række nye spørgsmål – f.ex. forekommer den amerikanske manifestation i hele området og spørgsmålet at måtte kunne belyses bedre – men som på en lang række punkter giver fyldestgørende og nuancerede forklaringer på rejste spørgsmål. Hovedtesen er, at skønt Mellemøst-problemet var det, der alvorligst truede britisk-fransk samarbejde under krigsafslutningen, lykkedes det dem at nå frem til en enighed om at komme videre, som blev opnået på bekostning af både amerikanske, arabiske og zionistiske bestræbelser og forestillinger.

Til brug i undervisningen på mange forskellige trin har Åge Fasmer Blomberg og Ellen Pedersen udarbejdet 2 kildehæfter for Historielærerforeningen under fællestitlen *Imperialisme og nationalisme i Det mellemste Østen 1914–1921* og med undertitlerne Bind I. Stormagtspolitik og nationale bevægelser i Det mellemste Østen 1914–1918 og Bind II. Vestmagterne og den arabiske nationalbevægelses nederlag 1918–1921. Udvalget og disponeringen af kildematerialet begrundes i forordet med henblik på det 'dokumenterende og illustrerende, og som kan give anledning til kildekritisk behandling'. Der ligger bag udgaven et meget stort og grundigt indsamlings- og oversættelsesarbejde, ligesom alle kilder forekommer at være centrale og kunne danne gode udgangspunkter for en dyberegående drøftelse af forholdet mellem parterne i Mellemøsten. Noterne er naturligvis knappe, men tilstrækkelige til at klare de umiddelbare problemer ved forståelsen af teksterne, ligesom en litteraturliste giver muligheder for at søge videre. Der er omhyggeligt redegjort for, hvor de forskellige tekster er hentet fra, således at de, der bruger disse kildehæfter, også har mulighed for selv at gå til originalerne, hvis de ønsker det. Man har egentlig svært ved at sige andet end godt om denne kildeudgave inden for dens egne forudsætninger og hensigter. Noget andet er om arbejdet med sådanne hæfter uden videre og altid er så frugtbart, fordi man risikerer, at interessen opsluges af de enkeltbegivenheder, som teksterne afspejler, i stedet for de mere generelle forudsætninger og tendenser, som også kan læses ud af dem, men er meget vanskeligere at få fat i. Men det er naturligvis ikke udgavernes, men anvendernes hovedpine.

OLE KARUP PEDERSEN